

طرح نوشته — مواد لازم نوشته

به فهرست کتاب ادبیات فارسی (۲) خود نگاه کنید. چند فصل دارد؟ هر فصل چند درس دارد؟ کتاب چگونه شروع شده و چگونه پایان یافته است؟ آیا فصل‌های کتاب با هم پیوندی دارند؟ با کتاب ادبیات سال گذشته چطور؟ در نگارش هر بخش، از چه مواد و عناصری استفاده شده است؟

کتاب ادبیات شما مثل هر کتاب، مقاله، نوشته، گزارش و داستان با طرح و نقشه قبلی و با استفاده از مصالح و مواد خاصی تهیه شده است.

تنها این کتاب نیست که به طرح و نقشه نیاز دارد؛ هر کار دیگری نیز به طرح قبلی نیازمند است. معمار پس از تعیین محل بنا و کشیدن نقشه، برای اجرای نقشه خود مصالح لازم را فراهم می‌آورد و عوامل اجرایی مثل جوشکار، بنا، کارگر، لوله‌کش، کاشی‌کار و سفیدکار را به کار می‌گیرد.

نویسندگی نیز نوعی معماری است و به نقشه، طرح اجرایی، مواد و مصالح و ابزارهای مناسب نیاز دارد. طرح هر ساختمان تابع چند عامل است: موقعیت و اقلیم، کاربرد، مساحت، مصالح در دسترس و ... . معمار با شناخت این عوامل می‌تواند طرح لازم و مناسب را تهیه کند. نویسنده نیز باید بداند هدف از نوشته چیست و برای چه کسی می‌نویسد. در این صورت، می‌تواند طرحی مناسب ارائه دهد. هر یک از انواع نگارش (از نظر قالب و زبان) طرح خاصی را می‌طلبد.

فرق عمده نویسنده با معمار در نوع مواد و مصالح و ابزارهایی است که این دو به کار می‌برند. مصالح معمار از مواد طبیعی مثل سنگ و چوب و آهن و قیر و ماسه و ... است اما مواد و مصالح نویسنده، ساخته و فرآورده انسان است؛ مثل زبان، بیان، کتاب و ثمرات تحقیق و پژوهش.

نویسنده و معمار، از حیث آرایش مصالح و نشانیدن آنها در قالب و طرح و صورت مطلوب، سنجیده و هنری به هم نزدیک اند. آنها با در نظر گرفتن نقشه، هر یک از اجزا را در جای خود می‌نشانند. گاه بر جزئیات می‌افزایند و گاه از آن می‌کاهند. گاه همه مصالح و مواد معمار و نویسنده آن قدر هم در دسترس نیست؛ در این صورت، این دو ناگزیر از حذف اجزائی از طرح یا اصلاح آن خواهند بود. شباهت دیگر معماری و نویسندگی آن است که در عملیات ساختمانی دو مرحله وجود دارد: مرحله سفت کاری، مرحله نازک کاری. نسبت اهمیّت این دو مرحله بر حسب کاربرد و اهمیّت بنا متفاوت است؛ مثلاً در ساختن موزه، این دو مرحله با دقت زیادی انجام می‌گیرد اما برای ساختن یک کارگاه تولیدی مرحله اول، در مقایسه با موزه، اهمیّت کمتری دارد و به مرحله دوم نیز شاید نیاز جدی نباشد. نویسنده نیز، پس از ساخت و نگارش بدنه نوشته خود، به اصلاح و پیرایش آن می‌پردازد. این کار با توجه به نوع نوشته و کاربرد و قالب آن انجام می‌پذیرد. فرق دیگر نویسنده با معمار این است که نویسنده، خود مجری طرح خویش است.

فعالیت

درباره تفاوت‌ها و شباهت‌های دیگر کار نویسنده و معمار گفت و گو کنید.

طرح لازمه نگارش هر نوشته است. طرح، در نوشته‌های کوتاه، ممکن است ذهنی باشد اما در نوشته‌های بلند باید عینی و مکتوب باشد. فرض کنید می‌خواهیم گزارشی یک بازدید علمی را بنویسیم. با توجه به اینکه قالب نوشته گزارش است و باید کوتاه باشد، طرح آن را می‌نویسیم:

- (۱) مقدمه‌ای در انگیزه و هدف سفر؛
- (۲) شرح حرکت از مدرسه؛
- (۳) شرح حوادث و اتفاقات جالب توجه در مسیر راه؛

(۴) شرح ورود به محل و چگونگی استقبال؛

(۵) شرح بازدید از قسمت‌های مختلف؛

(۶) پذیرایی؛

(۷) بازگشت؛

(۸) نتیجه.

ممکن است در مراحل بعدی نگارش، این طرح اولیه کامل تر شود یا قسمت‌هایی از آن جابه‌جا گردد. پس از این مرحله، باید مصالح و مواد لازم را فراهم آورد. هر طرحی به مصالح خاصی نیاز دارد؛ مثلاً برای نوشتن گزارش بازدید، **مشاهده، یادداشت‌برداری، استفاده از آمار و ارقام، عکس‌ها و تصاویر** لازم است.

اگر موضوع نوشته زندگی یکی از بزرگان باشد، مواد طرح ما چنین خواهد بود:

(۱) مقدمه، معرفی

(۲) ولادت، زادگاه

(۳) تحصیلات، دوران کودکی، نوجوانی و جوانی

(۴) ازدواج، فرزندان، خانواده

(۵) شرح دوران میان‌سالی و پیری

(۶) شرح خصوصیات اخلاقی

(۷) آثار

(۸) اندیشه، سبک

(۹) فوت، آرامگاه

این طرح، بسته به شخصیت مورد نظر ما و ارزش و مرتبه علمی او می‌تواند گسترده‌تر

شود.

مواد لازم برای چنین نوشته‌ای، که در قالب زندگینامه است، با مطالعه و

یادداشت‌برداری درباره شخصیت مورد نظر به دست می‌آید.

گاه وسیله و طریقه گردآوری مواد، پرس‌وجو و مصاحبه است؛ مثلاً وقتی می‌خواهیم

درباره پیشینه یک محل مقاله‌ای بنویسیم، باید از اهالی محل، سال‌خوردگان و کسانی که

به نوعی درباره آن محل اطلاعاتی دارند، پرس‌وجو کرد.

هر چه طرح نگارشی ما دقیق تر و حساب شده تر باشد، نوشتن آن آسان تر و شروع و ادامه و پایان نوشته عملی تر و راحت تر خواهد بود. در عین حال، هماهنگی و پیوند منطقی میان اجزای طرح، موجب انسجام بیشتر نوشته و تفهیم بهتر مقصود نویسنده خواهد شد. چنان که گفتیم، یکی از لوازم تهیهٔ طرح، فکر کردن دربارهٔ ابعاد موضوع است. علاوه بر این، با طرح سؤال و مرزبندی موضوع نیز می توان به ابعاد آن دست یافت. مثلاً؛ می خواهیم دربارهٔ «شعر» مطلبی بنویسیم. ابتدا پرسش هایی چون شعر چیست؟ چه تفاوتی با نثر دارد؟ در زندگی انسان چه اثری دارد؟ اولین شاعر چه کسی بود؟ سبک های شعری کدام اند؟ و نظایر آنها طرح می کنیم.

این پرسش ها را می توان به همین ترتیب ادامه داد. با تنظیم اینگونه پرسش ها و با توجه به حجم مقاله، سطح خوانندگان و زبان و بیان نوشته، می توان طرحی مناسب تهیه کرد. پس از گردآوری اطلاعات و مواد لازم، مطابق با مراحل پیش بینی شده، پیش نویس طرح تهیه می شود. پیش نویس را از نظر فنی و زبانی ویرایش می کنیم. یک بار دیگر آغاز و پایان نوشته را بررسی می کنیم و عنوان مناسبی برای آن برمی گزینیم. سپس، با صدای بلند آن را برای خود و در صورت امکان، برای دیگری می خوانیم و سرانجام آن را پاک نویس می کنیم.

به خاطر داشته باشیم که طرح نوشته

(۱) چارچوب کلی موضوع مورد نظر ما را تعیین می کند؛

(۲) به نوشته ما نظم و انسجام می بخشد؛

(۳) در سرعت و دقت نگارش مؤثر است؛

(۴) به ما فرصت می دهد که به طور همه جانبه و علمی به موضوع بنگریم.

بیاموزیم

کدام جمله را ترجیح می‌دهید؟

الف) برگ‌گداس‌دس‌املاء و انشاء فارسی، مهارت‌های زبانی خود را تقویت می‌کنیم.

ب) برگ‌گداس‌دس‌املا و انشای فارسی، مهارت‌های زبانی خود را تقویت می‌کنیم.

***

کلماتی مانند «املاء، انشاء، امضاء، اجراء و استثناء» عربی هستند و در فارسی بدون همزه پایانی به شکل «املا، انشا، امضا، اجراء، استثنا» گفته و نوشته می‌شوند. هرگاه این کلمات مضاف یا موصوف و وقع شوند، مانند کلمات فارسی «توانا»، «بالا» و «رها» تلفظ می‌گردند و به جای همزه، «ی میانجی» می‌گیرند؛ نظیر املاهای فارسی، انشای توصیفی، امضای قرار داد.

***

۱) برای کلمات عربی «رضاء، بلاء، بناء، صفاء، دواء، شفاء» جملاتی در شکل مضاف و غیرمضاف آنها بنویسید.

الف) هدف اصلی تعلیم، جلب رضای خداوند است.

مثال

ب) بارضا و رغبت درس می‌خوانیم.

۲) با توجه به اینکه نمونه‌های زیر قالب و ترکیب عربی دارند، آیا می‌توانیم

آنها را با «می‌می‌انجی» بنویسیم؟

به لقاء الله پیوست. به مقام فناء فی الله رسید.

خودآزمایی

- ۱) درباره یکی از موضوعات زیر یا موضوع دلخواه دیگر، طرحی تهیه کنید :
  - اعتماد به نفس
  - نقش رایانه در پیشرفت‌های بشری
  - توصیف مدرسه محل تحصیل
  - احترام به قانون و قانون‌گرایی
  - علل پایین بودن میزان مطالعه در دانش‌آموزان
  - عدالت اجتماعی
  - نقش زنان در جامعه امروز
  - خاطرات سفر
  - بازدید از یک مرکز علمی، تجاری یا صنعتی
  - فرهنگ و تمدن اسلام و ایران
- ۲) واژگان، ترکیبات، کنایات، اصطلاحات، امثال و حکم، سخنان و اشعار معروف و آیات و احادیثی را درباره موضوع «احسان» جمع‌آوری کنید و با یک طرح قبلی انشایی بنویسید.
  - ۳) این جمله را ویرایش کنید.
  - اعتلاء و ارتقاء مقام آن شخصیت علمی دور از انتظار نبود.
- ۴) با توجه به ویژگی‌های زبان محاوره در درس پنجم، پنج سطر نخست «آورده‌اند که...» از صفحه ۲۷ ادبیات فارسی (۲) را به زبان گفتاری بنویسید.